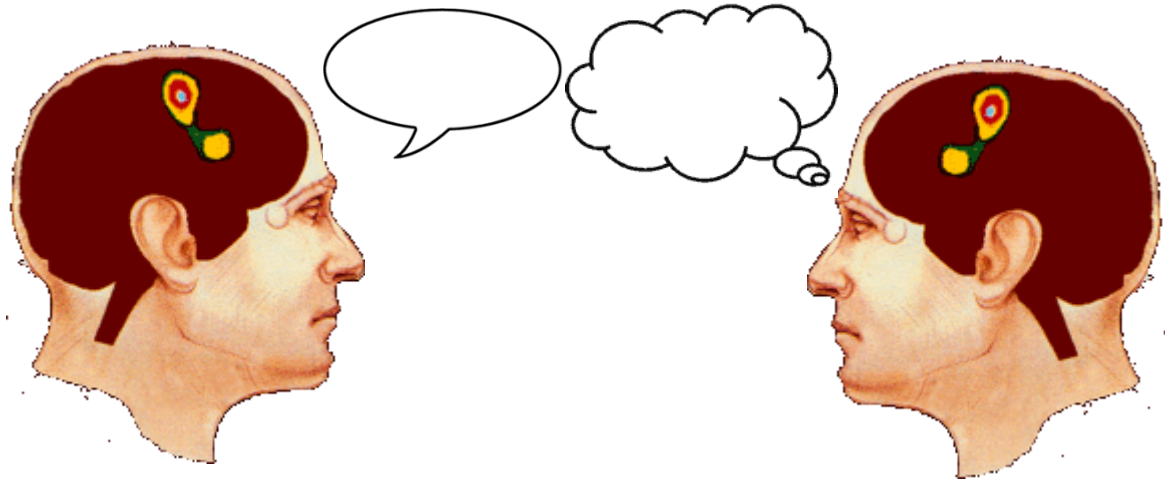

POLONYI TÜNDE ÉVA

**A NYELVTANULÁS ÉS
A KÉTNYELVŰSÉG
KOGNITÍV
PSZICHOLÓGIÁJA**

Az előadás menete

- Idegen nyelvtanulás – a siker kulcsa
- Gyerekkori idegen nyelvvelsajátítás
- Nyelvtanítási módszerek
- Korai lexikai és szintaktikai tanulás felnőttkorban
- Kétnyelvűség-kutatás – általában
- Kétnyelvű mentális lexikon
- Tolmácsolás
- Két nyelv - egy elme
- A kétnyelvűség előnyei
- Háromnyelvűség

Miért tanulunk nyelveket?

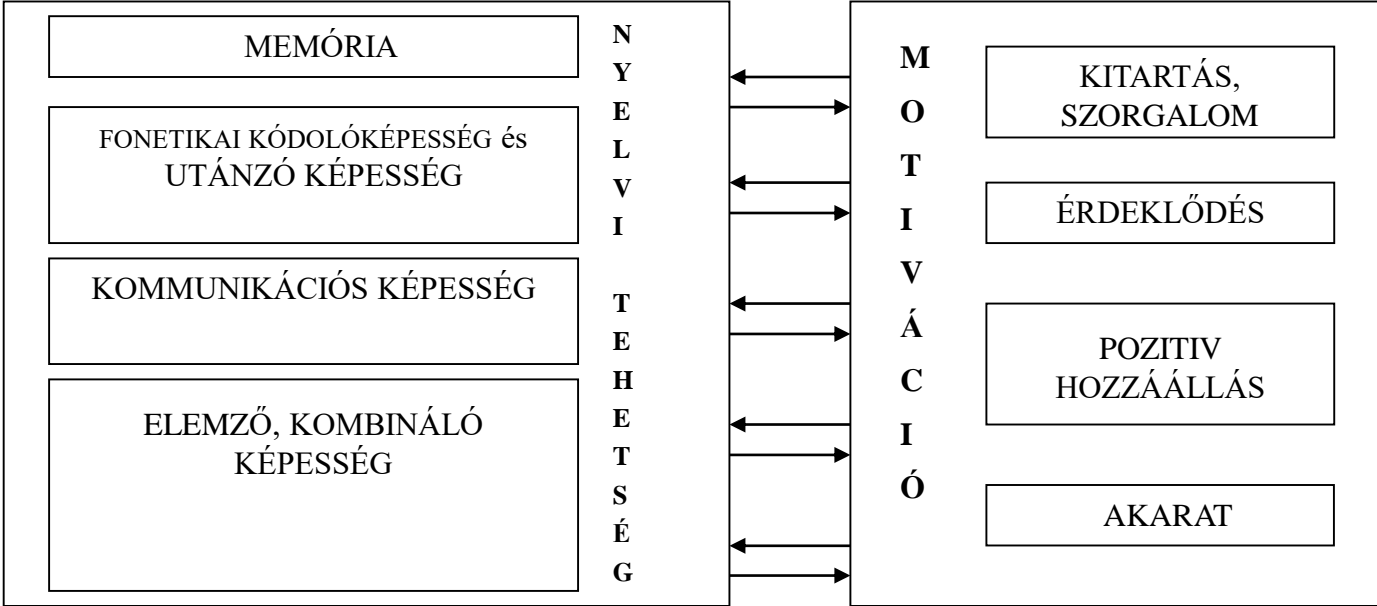
- Különbség első, második, x. nyelv tanulása között
- Ún. mazochista nyelvtanulók
- Motiváció!
- Munka? Nyelvhez tartozó kultúra szeretete? Stb.

Polonyi, T. és Mérő, D., 2007
A SIKERES NYELVTANULÁS LEGFONTOSABB TÉNYEZŐI
(százalékos adatok)

	Angol szakos	Kétnyelvű	Tolmács	Tolmács-tanuló	Tanár	„Problémás”
Motiváció	17.95	16.28	26.47	100	100	100
Memória	41	32.56	26.47	70.59	16.67	46.67
Logikai, elemző képességek	64.1	60.47	70.59	70.59	25	33.33
Fonetikai képességek	41	23.25	26.47	41.18	16.67	20
Nyelvtehetség	30.77	16.28	11.76	17.65	16.67	6.67
Kommunikációs képesség	10.25	6.98	0	8.33	20	0
Külső tényezők	30.77	32.56	14.7	100	58.33	53.33

KÜLSŐ TÉNYEZŐK

JÓ BESZÉD- ÉS IRÁSKÉSZSÉG ANYANYELVEN

MÁSIK NYELV ISMERETE

INTELLIGENCIA

ZENEI TEHETSÉG

BÁTORSÁG

NYITOTTSÁG

Probléma a motivációval kapcsolatban

- nem független
- nem állandó
- más befolyásoló tényezők
- belső jellemző
- önjellemzés torzítása

Motiváció és nyelvtanulás

- Albert Ágnes: motiváció és nyelvtelhetség vélt hiánya
- „Nyelvi totyogó”

Nyelvérzék

Carroll (1962, 1981) - a nyelvérzék egy olyan tehetség, amelyet az intelligenciától független, viszonylag állandó készségek alkotnak

A nyelvérzékot alkotó készségek :

1. a fonetikai kódolóképesesség, amely képessé tesz a hangok azonosítására
2. grammatikai/nyelvtani érzékenység, amely segít felismerni a szavak funkcióját a mondatban
3. induktív tanulási képesség, amely a nyelvi szabályok kikövetkeztetése és új szabályok alkotása
4. a memorizálási képesség, amely leginkább az új szavak tanulásában nyújt segítséget

Modern Nyelvérzék Teszt (*Modern Language Aptitude Test*)

- a teszt és olyan külső kritériumok közötti korreláció, mint például az év végi osztályzat a 0.6-ot is elérte
- a nyelvérzék, motiváció, szorongás, tanulási stílusok és tanulási stratégiák közül a nyelvérzéknek van a legszorosabb kapcsolata a nyelvi képzés végén mért nyelvtudással (Sparks és Ganschow, 1997).
- a nyelvérzékot mérő tesztek nem arra szolgálnak, hogy eldöntsék ki lesz képes egy adott idegen nyelvet beszélni, hanem elsősorban az idegen nyelv elsajátításának sebességére engednek következtetni.

Intelligencia és nyelvi készségek

? az intelligencia része a nyelvi készségeknek, vagy attól független tényező?

1. a nyelvérzék összefüggésbe hozható a kommunikációs képességgel, ami az intelligenciától független
2. a nyelvérzékhez kötődő azon képességünk, hogy kontextusból kiemelt szöveget feldolgozzunk, bizonyítottan függ az intelligenciától (Segalowitz, 1997).
3. Skehan kutatásai (idézi Larsen-Freeman és Long, 1991) 125 gyermekben: az intelligencia szorosabban kapcsolódik az elméleti (tudományos), mint a verbális és auditív készségekhez

→ a nyelvérzék elkülöníthető a verbális intelligenciától

Cummins (1983) klasszikussá vált elmélete

a **nyelvi képességeknek** két meghatározó csoportja létezik:

- (1) a *kognitív/elméleti* nyelvi képességek
- (2) az *interperszonális kommunikációs* képességek

- (1) szoros kapcsolatban áll az általános kognitív képességekkel, így az **intelligenciával** is
- (2) a szóbeli, szociolingvisztikai kompetencia meghatározója.

A kognitív nyelvi képességek, az intelligencia jó előrejelzői lehetnek a nyelvi teljesítménynek formális, *osztálytermi tanulás* esetén, míg az idegen nyelvi környezetben kialakuló nyelvtudásban az interperszonális kommunikációs képességek szerepe a meghatározó.

Az intelligencia erősebben korrelál *idősebb nyelvtanulók* nyelvi teljesítményével, mint fiatal vagy gyermekkorú nyelvtanulók teljesítményével. A gyerekek inkább a kommunikációs készségekre támaszkodnak.

Kommunikációra való hajlandóság – Dörnyei (2003)

Kétnyelvűség és memória

Polonyi és Németh, 2002:

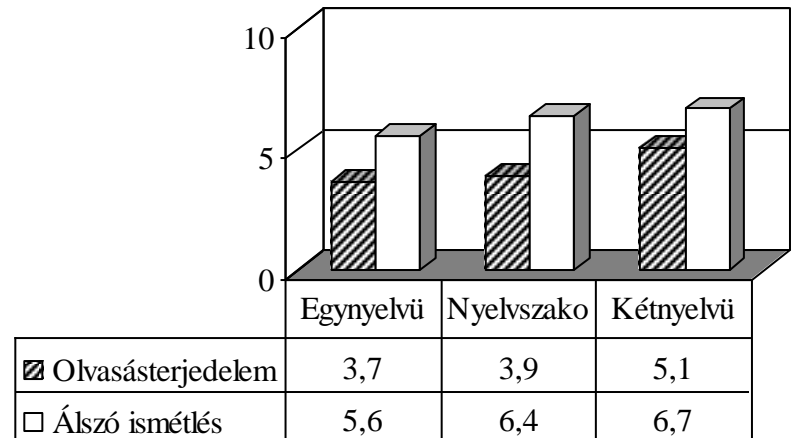
összehasonlítás egynyelvűek, nyelvszakosok és kétnyelvűek között

Olvasási terjedelem és álszó ismétlés : kétnyelvűek jobbak, mint az egynyelvűek

Álszó ismétlés: angol szakosok is jobbak, mint az egynyelvűek

→a kétnyelvűek a központi végrehajtó (végrehajtó funkciók) tekintetében jobbak, mint nyelvet nem tudó, de azt később kezdő társaik.

2. ábra - Az olvasási terjedelem és a nem-szó teszt átlagai három csoportnál

Fonológiai hurok és nyelvtanulás

Fonológiai hurok: olyan alrendszer, mely fonológiai (beszéd alapú) formában tárolja az információt, és csak kismértékben terheli a központi végrehajtót.

(„Hurok”: a hallott anyag rövid idejű belső artikulációs ismételtetését biztosítja)

Nagy szerep a nyelvelsajátításban és a 2. nyelv tanulásában.

Fonológiai hurok és nyelvtanulás

- Szoros kapcsolat a szókincs növekedése és a fonológiai hurok fejlődése között
- Longitudinális vizsgálatok: a fonológiai hurok kapacitása bejósolhatja a későbbi szókincsnövekedést (Service, 1992)
- poliglott (legalább 3 nyelven beszélő) és nem poliglott személyek összehasonlítása: IQ-ban nincs különbség, verbális munkamemóriában (fonológiai hurok) van

- fonológiai RTM deficitben szenvedő – nem tudott nem kapcsolatban levő szópárokat megtanulni az idegen nyelven (anyanyelven igen)
- Irreleváns hang mondogatása (ismétlés megakadályozása) – idegen nyelv tanulását megzavarta
- A szótár nagysága és az álszó teszten elért eredmény korrelál 4 éves korban

Fonológiai hurok és nyelvtanulás

Új szavak tanulása:

- Újszerű nevek (Hübedin, Cselika) és ismerős nevek (Péter, Andor): az újszerű neveket a nagy fonológiai hurok-kapacitású gyerekek könnyebben megtanulták, az ismerős nevek megjegyzésében nem volt különbség

→ a szókincs könnyebben bővül (Baddeley, 1998)

A fonológiai hurok a nyelvelsajátítás, nyelvtanulás „motorja”.

Anyanyelv és idegen nyelv

Service (1992) azt találta finn gyerekeknél, hogy az angol álszavak helyes ismételtetése jó előrejelzője volt az angol nyelvtudás két évvel későbbi szintjének;

Skehan kutatásai (idézi Larsen-Freeman és Long, 1991) 125 gyermekén: az anyanyelvi fejlődés és az idegen nyelvre vonatkozó nyelvérzék erős pozitív kapcsolatban van egymással.

Meschyan és Hernandez, 2002: akik jó teljesítményt mutattak az anyanyelv szabályait követő álszavak dekódolásában, jobb eredményt értek el az idegen nyelvű szókincs, grammatika és olvasás feladatokban.

Anyanyelv és idegen nyelv

Sparks és Ganschow (1991):

Nyelvi Kódolási Különbségek Hipotézise

az idegen nyelv tanulása során tapasztalt nehézségek az **anyanyelv** fonológiai, ortográfiai, szintaktikai és szemantikai komponensei észlelésének képtelenségéből fakadnak.

Egyes esetekben e hipotézis alkalmazása sikeresen megkülönböztette a tanulási zavarokkal diagnosztizált diákokat azoktól, akiknél az idegennyelv-tanulás sikertelenségének kockázata merülhet fel (Sparks és mtsai., 1992b, 1998; Sparks és Javorsky, 1999; Sparks és Philips, 1999).

Idegen nyelvek egymásra való hatása

Kísérleti munkák (Cenoz, 1998; Cenoz & Lindsay, 1996; Valencia & Cenoz, 1992)

Az eredmények arra utalnak, hogy a kétnyelvűek könnyebben meg tudják tanulni a harmadik nyelvet, mint ahogy az egynyelvűek a második nyelvüket.

? mi különbözteti meg a második és harmadik nyelv elsajátítási folyamatát?
? inkább az attitűddel és személyiséggel kapcsolatos tényezők vagy az előző tanulási tapasztalattal kapcsolatos faktorok felelősek nagyobb mértékben a nyelvvesztésért, illetve a nyelvtudás tökéletesedéséért?

Swain és Mtsai., 1990: ha az Ny1-en nem tudtak írni és olvasni nem teljesítettek jobban az Ny3-t felmérő teszten, mint az egynyelvűek

Thomas (1988): a szintaktika és a lexikon elsajátításában (Ny3: francia) valószínűleg előnyt élveznek a kétnyelvűek (angol-spanyol), főleg ha rokon nyelvekről van szó és főleg, ha Ny2-t formális körülmények között tanulták

Nyelvtanulás és zenei hallás

1. a zenei képzés pozitív hatással van a *verbális memóriára* (Ho, Cheung, & Chan, 2003)

2. diszlexiás gyerekek fonémikus tudatosság és betűzési feladatokban való teljesítménye *15 hét ritmus-alapú zenei tréning* után nagyban javult (Overy, 2003)

? a zenei képzés fejleszti az összes kognitív folyamatot a fokozott figyelem, motiváció, koncentráció és fegyelem eredményeként ?

Vagy

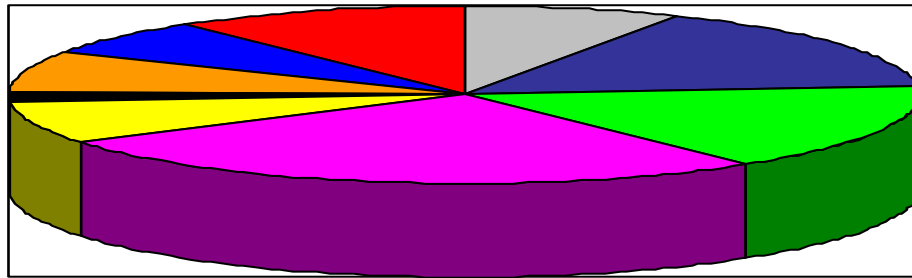
? A zenei képzésnek specifikus hatása van (olyan készségeket szükségeltet, mint a vizuális információ motoros aktivitásba való dekódolása, kiterjedt zenei részletek memorizálása, zenei struktúrák és szabályok megtanulása, finom hallási és temporális különbségek tétele, gyakorlott kétkezi ujjmozdulatok megtételének megtanulása)

Páskuné (1999) speciális és hagyományos zeneóvodai programba járó csoport kognitív képességeit hasonlította össze a Színes Raven teszt segítségével.

→ speciális zenei anyagon alapuló program, a játékos, kitaláló és rögtönző feladatok segítik a gyerekek kognitív fejlődését.

A siker kulcsa – tolmács-tanulók százalékos válaszai

(Polonyi, megjelenés előtt)

■ Külső tényezők

■ NY1 hatása

■ Tehetség

■ Motiváció

■ Más nyelv ismerete

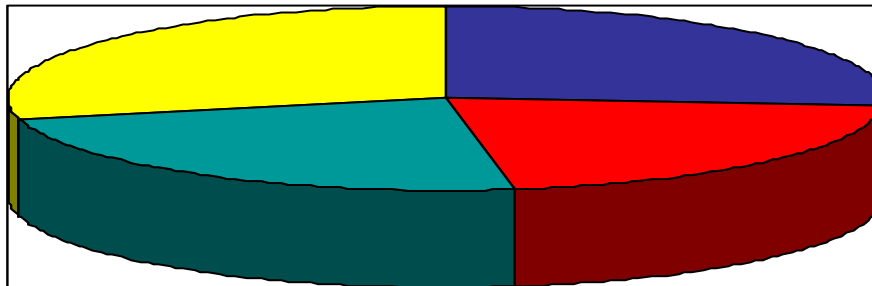
■ Zenei képességek

■ Bátorság

■ Nyitottság

■ Intelligencia

A nyelvtelhetség részképességei – százalékos adatok

- memória**
- fonetikai k.**
- kommunikatív k.**
- logikai k.**

Nem „minden vagy semmi”- jellegű

„A lényeges az, hogy mekkora erőfeszítéssel jut el valaki a nyelvvizsgáig és egyáltalán élvezze egy kicsit az utat odáig. Nem az a kérdés, hogy létezik-e reménytelen eset. A nyelvvizsgára fel lehet készülni talán bárkinek, de ez is egy 'skill', amit elsajátíthatsz. Az, hogy az életben hogyan boldogulsz vele, más kérdés. Talán abban van különbség emberek között, hogy el tud-e jutni a felsőfokig. Aki tehetséges, el tud jutni egy jobb szintig a nyelv terén. Aki nem tehetséges kb. középfokon leragad. Munka függvénye is, hogy mennyire tanulsz meg egy nyelvet. A munka meg a motiváció.”

Mi a különbség a
gyerekkori nyelvelsajátítás
és a későbbi nyelvtanulás
között?

<i>Jellemző</i>	Első nyelv elsajátítás	Második nyelv tanulás
<i>Tanulás menete</i>	Saját hibákból tanul	Hibakivédés, metakontroll
<i>Tanulás motivációja</i>	Játékos, felfedező, hasznos	Verejtékes munka
<i>Hibázás meghatározói</i>	Igazítás a saját változó rendszerhez	Kerülés és interferencia
<i>Nyelvi szintek</i>	Tanulás egyszerre több szinten	Egyszerre egy szinten való tanulás
<i>Szűrés</i>	Hatékony bemeneti szűrők: arra figyel, amire kell	Affektív szűrők, mint a tanulás akadályai
<i>Előtérben álló funkciók</i>	Kommunikációs hangsúly: kapcsolat és cselekvés a központban	Rendszer hangsúly: leírás, logika és igazság a középpontban
<i>Szociális oldal</i>	Társas könnyedség	Félelem a meg nem feleléstől

Két működésmódú elsajátítási modell (Krashen, 1985)

Nyelvtanítási stílusok

A szuggesztópédia 3 alapelve (ezen belül elég nagy szabadsága van a tanárnak)

1. Pozitív, biztonságos, izgalommentes légkör

A diákokban pozitív vélemény a tanulásról és a saját tanulási képességeikről

2. A tudatos és a tudatalatti kapacitás teljes kihasználása, az agy hatékonyabb igénybevétele

Fontos eszköz a **zene**, (ált. klasszikus) és a kineziológia (az agy mozgással való stimulálása). Sokszor állva tanulnak és el is játsszák amit mondanak.

Relaxáció, aktív és passzív, az aktív közben stimuláló klasszikus zene szól, a tanár olvassa a megtanulandó párbeszédet, a diákok suttogva utána mondják. A passzív közben relaxáló zene szól, a tanár olvassa a szöveget, a diákok hallgatják. Óra közben szinte senki nem ír, csak beszél, illetve hallgat, feltűnően sokat kell kórusban ismételni amit a tanár mond, gyakorlatilag a diákok végigbeszélnek a 4 órát. Sok **csoportfeladat** van (fontos a csoportdinamika). (Az első élményem az volt, hogy az óralátogatás után mindenkire egyformán emlékeztem a csoport tagjai közül, nem volt senki, aki sokkal többet szerepelt volna. Erre tudatosan törekedni kell és ezt segítik bizonyos feladatok, technikák.)

3. A tanár és a diákok közötti kölcsönhatás és kommunikáció

Bár a környezetnek is nagy jelentősége van (a tanterem otthonosak, a diákok fotelekben, szőnyegen körben ülnek, a tanterem meleg, világos, tele van kellemes képekkel és zöld növényekkel), a tanár az, akire nagyobb felelősség hárul, mint a hagyományos iskolákban. A pedagógiai és szakmai tudás mellett nagy jelentőséget kap az, hogy a tanár milyen ember.

A tanárnak akkor sikerült elérni a céljat, ha a tanulási folyamatban spontán kommunikáció születik, ha a diákok arra használják az idegen nyelvet, hogy kifejezzék önmagukat. A spontán kommunikáció nagyon motivaló, es rengeteg energiát ad mind a tanárnak, mind a diáknak. Sokkal hosszabb ideig tudnak figyelni, így a tanulás alaposabb.

A nyelv eszköz, nem cél.

A cél az, hogy a tanulási folyamat által mind a tanár, mind a diák többé váljon, fejlődjön emberként. (Így igazán öröm pl. nyelvtant tanítani. A szuggesztópéd módszer onnan indul, ahol a hagyományos tanítás gyakran abbahagyja. Soha nem cél az, hogy pl. nyelvtani alakokat képezzünk, hanem a kész alakokat rögtön kommunikációban használjuk, majd később elemezzük, hogy mi is az az alak, és a diákok otthonra megkapják a szabályokat is.)

Bár ez a módszer lazának és “klassz”-nak tűnik, de mögötte nagyon fegyelmezett, módszeres munka és felkészülés van.

Érzékeny periódus(ok) a nyelvtanulásban

- fonológiai szinten korábban ér véget a kritikus periódus (Long, 1999; Huford, 1991)
 - Kovács, 2000: magyar - román domináns és kiegyensúlyozott kétnyelvűek vizsgálata
 - Hyltenstam (2006) Svédországban élő külföldieken végzett vizsgálata: svéd anyanyelvű bírálók egyetlen olyan személyt sem ítélték anyanyelvűnek, aki 17 éves kora után kezdte el a svéd nyelv tanulását.
- pl. a Svédországban való tartózkodás hossza, illetve az anyanyelve használata csak kismértékben volt befolyásoló tényező

Miért érdekes kétnyelvűeket vizsgálni?

Miért érdekes a kétnyelvűek vizsgálata?

- A világ nagy része ma már kétnyelvű
- A kétnyelvűség egy valós modellt nyújt arról, hogyan fejlődnek ki és lépnek interakcióba a kognitív rendszerek
- Hogyan képesek a kétnyelvűek külön tartani a nyelveket?
- Melyek a kétnyelvűség előnyei és buktatói?
- Melyek a kétnyelvű nyelvfeldolgozás és nyelvi kontroll neurális mechanizmusai?

Miért nehéz kétnyelvűeket vizsgálni?

- nyelvi történet: mikor és hogyan történt a nyelvelsajátítás, hogyan sajátította el a különböző nyelvi készségeket?
 - - a használat gyakorisága a múltban
 - - az elsajátítás kulturális kontextusa
- nyelvek közötti kapcsolat: hasonlóak vagy inkább különböznek egymástól?
- nyelvi stabilitás: még mindig tart az elsajátítás folyamata? Esetleg újrastrukturálás vagy nyelvvesztés történik?
- a nyelvek funkciója: mely nyelveket (és nyelvi készségeket) használja jelenleg, milyen kontextusban, milyen célból és milyen mértékben?
- nyelvtudás: milyen jártassággal bír az illető a négy nyelvi készség terén a különböző nyelveken? Nehéz mérni!
- nyelvi mód: milyen gyakran és mennyi ideig van az illető monolingvális, illetve bilingvális módban
 - - amikor bilingvális módban van, mennyi kódváltás és kölcsönzés történik
- életrajzi adatok: kor, nem, stb.

- A NYELVI MÓD

(Grosjean, 1985, 1994, 1997, 1998)

- az ismert nyelvek és nyelvfeldolgozó mechanizmusok aktiváltsági szintje
- a kétnyelvűek különböző időkben a kontinuum különböző pontjain találhatóak
- kétnyelvű mód: alap nyelv és másik nyelv
- példák:

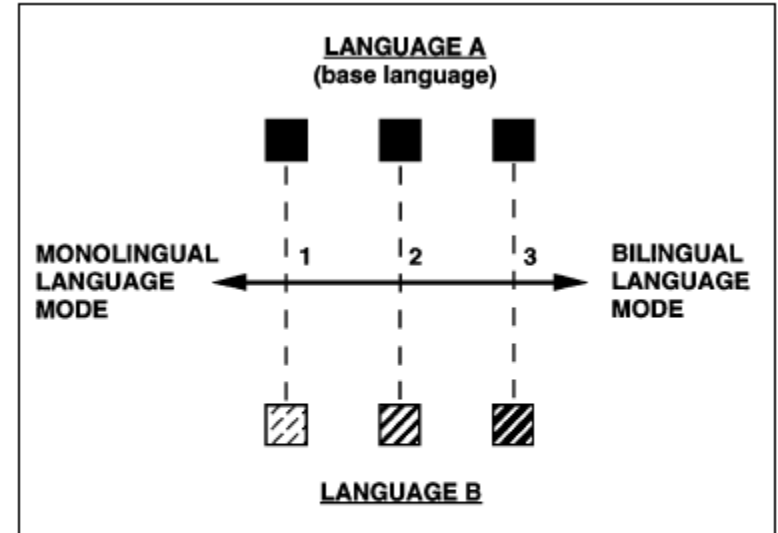

Figure 1. Visual representation of the language mode continuum. The bilingual's positions on the continuum are represented by the broken vertical lines and the level of language activation by the degree of darkness of the squares (black is active and white is inactive).

Grosjean (1992, 1998): „A kétnyelvűség két (vagy több) nyelv *rendszeres használata*, kétnyelvűek pedig azok az emberek, akiknek mindennapi életük során szükségük van két (vagy több) nyelvre, és ezeket használják is.”

„A kétnyelvű a két nyelvet – elkülönülten vagy együtt – *az élet különféle színterein, különböző emberekkel, különböző célokra használja*. Minthogy a szükségletek és a két nyelv használata rendszerint meglehetősen eltérők, ezért a kétnyelvű *ritkán beszél egyformán vagy teljesen folyékonyan mindkét nyelvet.*”

AKÉTNYELVŰSÉG TÍPUSAI

<i>Szerző</i>	<i>Dimenziók</i>	<i>Magyarázat</i>	
<i>Lambert (1975)</i>	A két nyelv kompetencia-szintje	1.kiegyenlített (balansz) 2.egyenlőtlen (domináns)	~ megegyezik Az egyik nyelv kompetenciaszintje magasabb
<i>Weinreich (1953);Ervin & Osgood (1954)</i>	A kétnyelvűség kognitív szerveződése	1.összetett 2. mellérendelt (koordinált)	A két nyelvhez közös fogalmi rendszer tartozik A két nyelvhez két, elkülönült fogalmi rendszer tartozik
<i>McLaughlin (1984)</i> <i>De Houwer (1995)</i>	Az elsajátítás ideje/módja	1.gyermekkori a)szimultán b)egymás után 2. serdülőkori 3. felnőttkori	A két nyelv elsajátítása befejeződik a 10/11. életév körül - mindkét nyelv első nyelvnek tekinthető (2-3. életévig elkezdli őket) - az egyik első nyelv, a másik második nyelv A második nyelv 11.-17. életév között A második nyelv a 17. év után
<i>Lambert (1978)</i>	A két nyelv egymáshoz viszonyított státusa	1.hozzáadó (additív) 2. felcserélő (szubtraktív)	Mindkét nyelv magas társadalmi elfogadottságú: kognitív előny Az egyik nyelv társadalmi elfogadottsága sokkal alacsonyabb a másikéhoz képest: kognitív hátrány
<i>Harding & Riley (1986)</i>	A csoporthoz tartozás tudata és a kulturális identitás	1.bikulturális 2.monokulturális 3.akkulturációs 4. dekulturációs	Kettős csoporttudat és kettős kulturális identitás Az egyik nyelvi csoporthoz tartozás és kulturális identitás tudata A többségi nyelvi csoporthoz tartozás és kulturális identitás tudata Ambivalens csoport- és identitástudat

A KÉTNYELVŰ GYERMEK

A szimultán elsajátítás típusai:	SZÜLŐK	KÖRNYEZET	STRATÉGIA
1. Egy ember, egy forrás – egy nyelv	A, B	A	A, B
2. Nem domináns otthoni nyelv	A, B	A	B
3. Nem domináns otthoni nyelv a környezet támogatása nélkül	A	B	A
4. Két nem domináns otthoni nyelv a környezet támogatása nélkül	A, B	C	A, B
5. Nem anyanyelvi szinten beszélő szülők	A	A	B
6. Kevert nyelvek	A-B, A-B	A-B (részben)	A, B (kódváltás, keverés)

Maarit Silvén kutatása (2007 és előtte)

Kétnyelvű gyerekek

MacArthur-Bates kérdőív eredményei:

1. A nyelvnek való kitettség mennyisége előrejelzi a szótár nagyságát. Egynyelvű gyerekek több szót tanulnak ugyanannyi idő alatt, mint a kétnyelvűek a „második” nyelvükön.
2. A kétnyelvűek 4 éves korban utolérlik egynyelvű társaikat.
3. A beszéd-diszkrimináció képessége előrejelzi mind az egynyelvűek, mind a kétnyelvűek szótanulási sebességét.

A kétnyelvű mentális lexikon

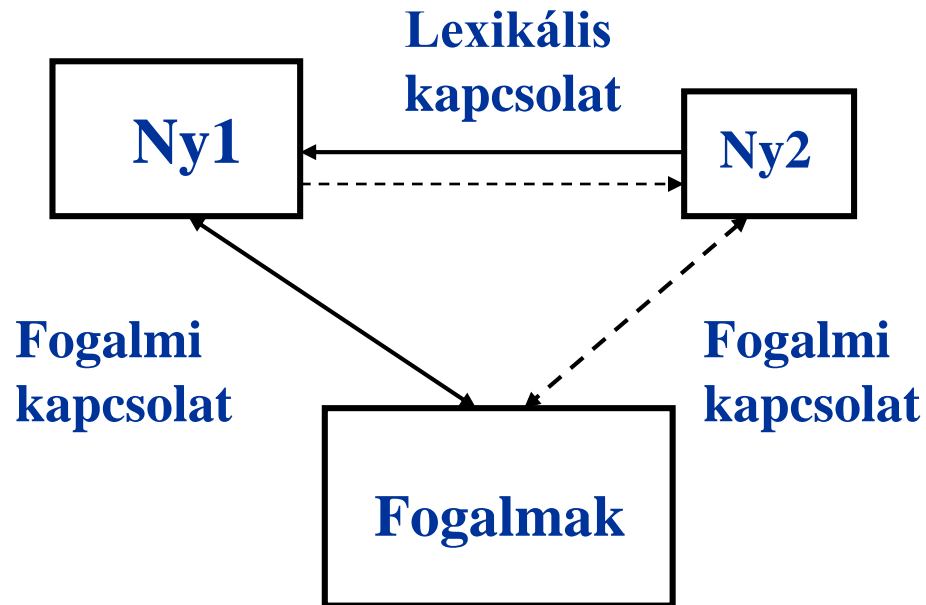
Függetlenség hipotézise

- különálló nyelvi rendszerek
- lényegileg különálló, nyelvspecifikus kódok
- asszociatív kapcsolatok a két rendszer egymásnak megfelelő fogalmai között

Egymástól való függés

- különálló nyelvi rendszerek
- közös fogalmi rendszer (nyelvfeletti kód)

Kroll és Stewart (1994) újragondolt hierarchikus modellje

vastag vonalak - erősebb kapcsolatok

szaggatott vonalak - gyengébb kapcsolatok

Tolmácsok és kétnyelvűek

The translator – film

Típusai

Jellemzői

- Percepció és produkció két külön nyelven
- Szinte egy időben
- Nem a saját gondolatait fejezi ki egy tolmács
- Motivációja közvetett (nem saját igény)

Fabbro és Gran eredményei

- Tanuló (szavak!) és gyakorló szinkrontolmácsok (jelentés) eltérő tolmácsolási stratégiákat alkalmaznak
- Mindkét félteke

Háttértudás

Memória

- Rövid távú nagyobb (?)
- Függ a gyakorlattól és a nyelvtudás mértékétől

Konszekutív tolmácsolás

- Átlag 5 perces szakaszokkal dolgoznak
- jegyzetelés
- Szimbólumok – nem idéznek elő belső artikulációt, nem zavarják annyira a beszédet

Szinkrontolmácsolás

- Itt már nagyobb probléma az artikulációs interferencia
- Optimális mennyiség: percenként 95-120 szó
- A tolmácsoknak nem nagyobb a memória-kapacitásuk!
- De: jobban ki tudják használni, mert jobb:
 - Szövegfeldolgozás
 - Szintetizálás, analízálás
 - Figyelemmegosztás

Hibák

- Kihagyás
- Hozzáadás
- Helyettesítés
- Anomália
- Stílusbeli hibák
- Áthallás
- Lexikai – szó szerinti fordítás
- Szintaktikai – a forrásnyelv szintaxisához ragaszkodik

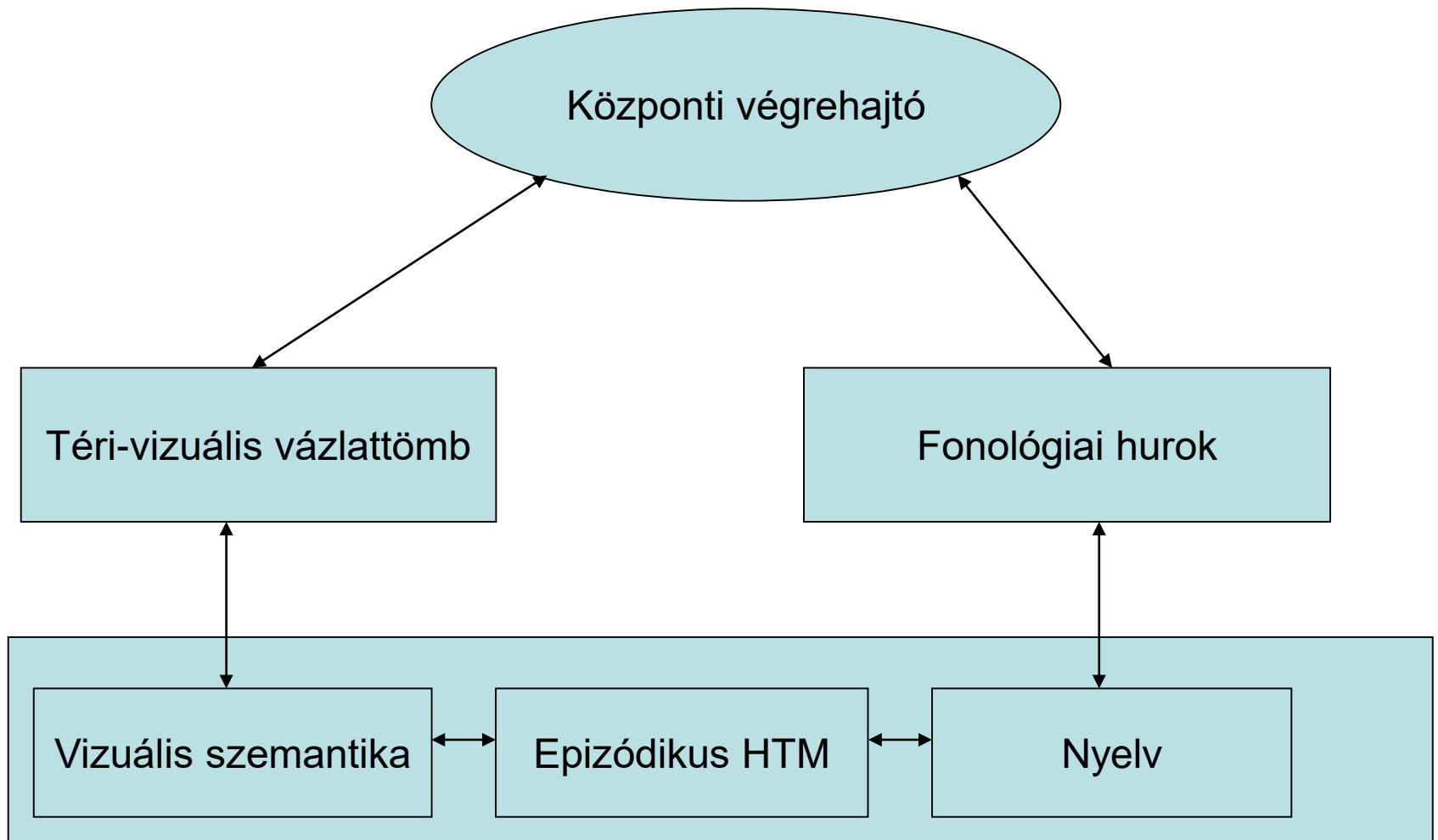
Fontos még

- A tolmács személyisége
- Még mi?

Munkamemória és tolmácsolás

- Végrehajtó funkciók – több egymással együttműködő, párhuzamos rendszer működése
- Komplex verbális munkamemória – a fonológiai hurok és a végrehajtó funkciók egyidejű működése – ez segít a komplex mondatok feldolgozásában, összetett szövegek megértésében, fordításban

Munkaemlékezet

A központi végrehajtó és a fonológiai hurok fontosabb tulajdonságai és funkciói

Központi végrehajtó	Fonológiai hurok
- műveleti komponens	- szóhosszúsági hatás
- kontroll	- fonológiai hasonlóság
- figyelemi monitorozás	- artikulációs elnyomás
- gátlás	- tárolás
- kapcsolat hosszútávú memóriával	- nyelvtanulás
- nyelvváltás	- szókincs bővülés

Nyelvváltás

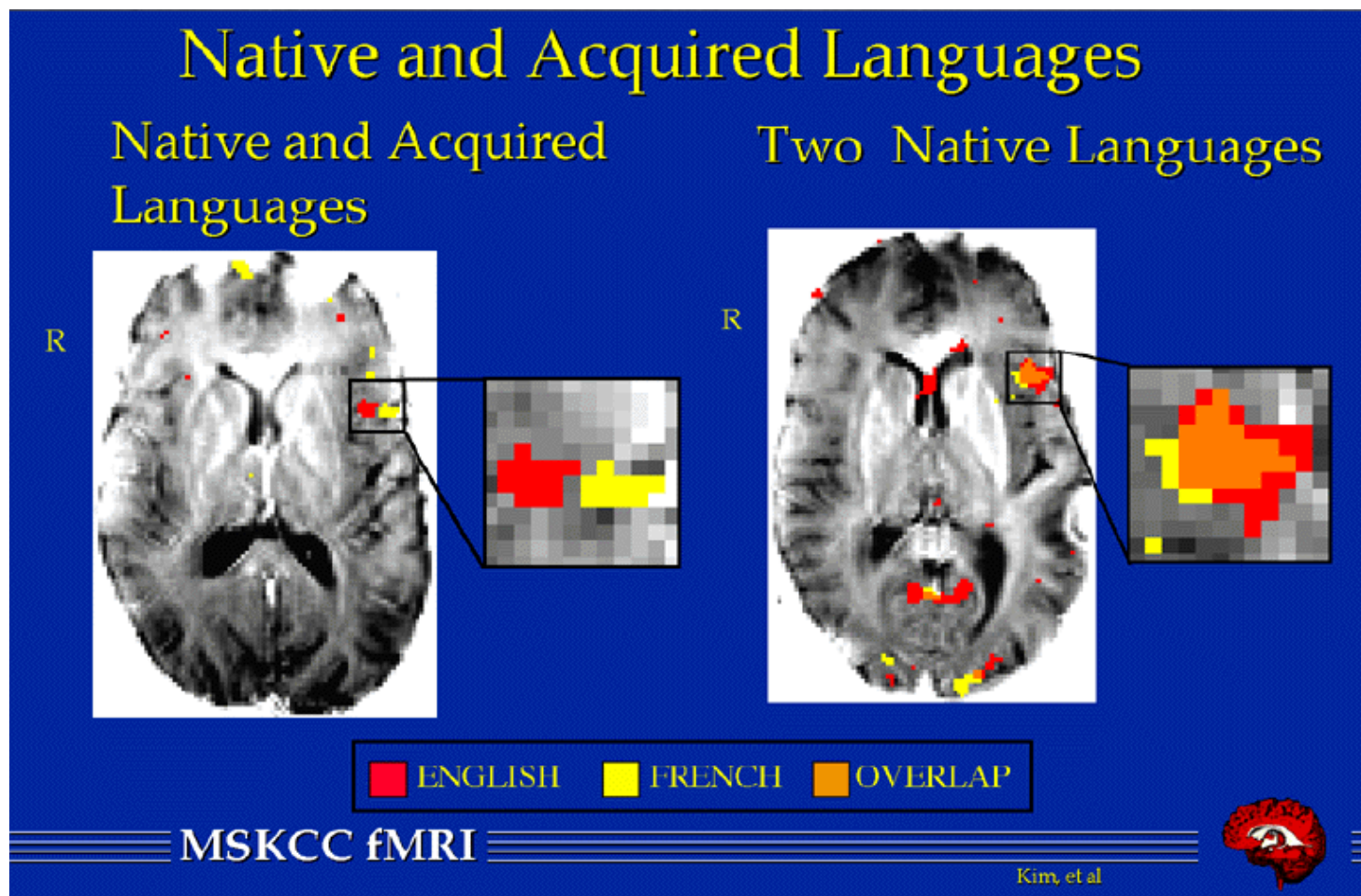
- Valószínűleg a nyelvváltás is végrehajtó funkcióként működik
- Idő 40 %-a – egyszerre beszélnek, 20 % - amikor csak az előadó beszél, 30 % - amikor a tolmács beszél, 10 % - egyik sem beszél
- Nem az elsődleges nyelvi területekhez köthető (Brodmann 44, 22).
- Nehezebb idegen nyelvre fordítani (nagyobb aktivitás az agyban)

- Szinkrontolmácsolás és nyelvváltás a központi végrehajtóhoz kapcsolható leginkább
- A figyelmi kontrollal és gátló funkciókkal összekapcsolható

KÉT NYELV – EGY ELME

- Képzalkotó eljárások
- Agykérgi dominancia
- Kétnyelvű afázia

Kim és mtsai (1997): „csendes” mondatgenerálás

Hernandez és mtsai (2000): képmegnevezés

Obler, 1999: agykérgi dominancia

- mindkét nyelvet jól beszélő (balansz) kétnyelvűeknél nagyobb mértékű bal féltekei involválódást figyeltek meg, míg az egyik nyelvet gyengébben beszélő kétnyelvűeknél a jobb féltekei feldolgozást támasztják alá a második nyelv tanulásának korai szakaszában.

Afázia (diszfázia)

agyi területek sérülése

ok: agysejtek pusztulása oxigénhiány miatt, daganatok,
traumás sérülések

férfiak veszélyeztetettebbek

betegek $\frac{1}{4}$ -e 3 hónapon belül teljesen meggyógyul, de a ha 6
hónapon belül nem, akkor nem

a beszédmegértés fejlődése általában gyorsabb, mint a
produkcióé

AFÁZIA SZINDRÓMÁK TÜNETEI

<i>Afázia típusa</i>	<i>Spontán beszéd</i>	<i>Megértés</i>	<i>Ismétlés</i>
Broca-féle	Nem fluens	jó	rossz
Transzkortikális motoros	Nem fluens	jó	jó
Wernicke-f.	Fluens	szegényes	rossz
Transzkortikális szenzoros	Fluens	szegényes	jó
Anómiás	Fluens	elég jó	elég jó
Vezetési	Fluens	jó	rossz
Globális	Nem fluens	szegényes	rossz

Broca (motoros vagy expresszív)

A beszéd lelassult, hezitáló, akadozó, nehézkes, sokszor egyetlen szótagot ismétél, artikulációs problémák, mondatok rövidek és táviratiak, grammatika rossz, praktikus, mindennapi beszédmegértésük viszonylag ép.

Wernicke (receptív vagy szenzoros)

A beszéd fluens, artikulációs nehézségek nincsenek, bár vannak szabálytalan szünetek.

A beszédmegértés ált. súlyosan sérült, a beszéd tele van sztereotip frázisokkal, körülírással, értelmetlen szekvenciákkal. Szókiválasztási zavar, fonémacserék, anómia.

Globális

A beszélt és írott nyelv csaknem valamennyi aspektusának teljes redukciója, kifejezőképességük minimális, általában később sem tapasztalható javulás. A beszédmegértés korlátozott mértékben javulhat.

Felépülés-mintázatok a kétnyelvű afáziából

1. Párhuzamos

2. Differenciális: az egyik nyelv jobban javul, mint a másik

3. Egymásutáni

4. Antagonisztikus: az egyik nyelv leépül, miközben a másik javul

5. Szelektív

6. Kevert: szisztematikus keverése a nyelveknek

132 eset (Paradis, 2001)

- 81 párhuzamos
- 24 differenciális
- 12 kevert
- 9 szelektív
- 6 egymásutáni

A nem-párhuzamos felépülés tényezői

Múlt

Ribot törvénye (1881):

Az 1. nyelv kevésbé sérült és hamarabb kell felépülnie.

Pitres törvénye (1895):

A legismertebb és aktuálisan használt nyelv „jön” vissza előbb

Freud (1891):

A gyakorlás mennyisége és az elsajátítás ideje a meghatározó tényezők a felépülésben.

A nem-párhuzamos felépülés tényezői

Jelen

1. Egy kapcsolási mechanizmus sérült

(bal supramarginális gyrus?)

2. Különböző agyi reprezentáció a
nyelveknek

Mindkét nyelv általában ugyanott „van” az agyban, de
mikroanatómiai szinten különböznek

Ha különböző kognitív stratégiákat használunk a különböző
nyelvekkel, az agy különböző részeit használjuk

3. A nem javuló nyelv nem tűnt el, csak le
van gátolva

A nem-párhuzamos felépülés tényezői

Jelen

Paradis (1994):

Procedurális, illetve deklaratív emlékezeti rendszerek :

Az implicit nyelvi kompetencia, ill. a metalingvisztikus tudás különbözőképpen sérülhet

-> a nyelvekben, amelyeket expliciten tanítottak (pl. iskola), megőrződhet a metalingvisztikus tudás, ami viszont az első nyelv kapcsán lehet, hogy nincs meg

-> paradox felépülés (Ny2 jobb, mint Ny1)

A kétnyelvűség előnyei

„Egy új nyelv nem megterhelést, kognitív terhet jelent a gyermek számára, hanem a legújabb kutatások szerint magasabbrendű kognitív flexibilitást (Bochner, 1996) és metalingvisztikai tudatosságot (Bialystok & Hakuta, 1994) von maga után. Francis (1999) meglátásában egy következő nyelv új grammatikai struktúrák megtanulását jelenti, ami magasabbrendű kognitív folyamatokat implikál, s így elősegítheti az értelmi fejlődést” (Polonyi és Kovács, 2005).

A kétnyelvűség előnyei

fokozott nyelvi érzékenység

a jel viszonylagosságának jó felismerése (Titone, 1994)

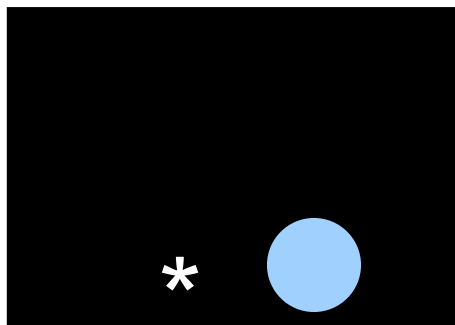
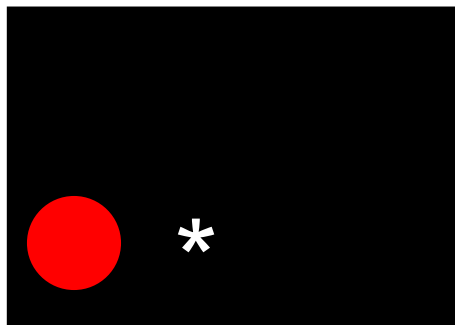
az analógiás gondolkodás magas szintje (Cook, 1997)

magasabb szintű kreativitás (Karapetsas és Andreou, 1999)

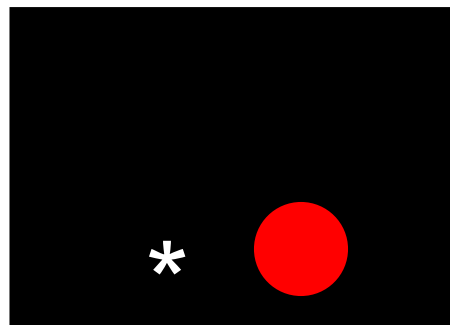
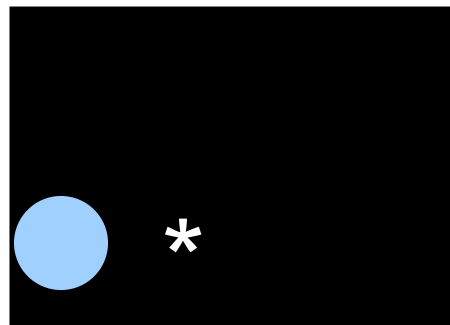
szelektív figyelmet igénylő nem verbális feladatokban jobb teljesítmény (Bialystok, 1999),

A Simon feladat: "nyomd meg a bal oldali gombot, ha a kör piros és a jobb oldali gombot, ha a kör kék"

Kongruens próbák

Inkongruens próbák

A kétnyelvűeket kevésbé zavarja az inkongruencia, mint az egynyelvűeket ! → jobb gátlási készség? (Bialystok és mtsai)

Idősek és fiatalok egyaránt!

**Vannak a kétnyelvűségnek
hátrányai?**

**Miben különböznek a
kétnyelvűek
a háromnyelvűektől?**

A HÁROMNYELVŰEK

Paradis (1987) szerint az ismert nyelvek hasonlósága, illetve különbözősége eredményezi a közös vagy különálló tárolást. Minél nagyobb a nyelvi rendszerek száma, annál több a lehetséges kombináció és interakció a feldolgozás során és nagyobb a lehetséges variációk száma a nyelvi dominancia és más pszichológiai tényezők miatt. Ez szintén arra mutat, hogy a háromnyelvű kompetencia más folyamatokat is működtet szemben a kétnyelvűvel.

A HÁROMNYELVŰEK

- bevándorlás útján

Clyne (1997) H-N-A, O-N-A és M-N-A, Ausztráliába emigrált személyeket vizsgált:

“Sokoldalú kompetencia”, nyelvi, valamint procedurális tudást foglal magába, bonyolultabb nyelvfeldolgozási mechanizmusok és folyamatok, mint kétnyelvűeknél

Jellegzetességek:

- a. három nyelv közötti azonosulás - olyan lingvisztikai vonás transzfere a harmadik nyelvre, amelyet másik két nyelv megoszt egymással
- b. háromnyelvű mondatok: az egyik nyelven elkezdett mondatba bekerül egy gyakori angol szó, amely váltást idéz elő a Ny3 felé (nyelvek közötti lingvisztikai távolság). Magyar-német-angol háromnyelvűekre nem jellemző!
- c. különleges háromszögű kapcsolat a nyelvek között: az angol nyelv mindkét másik nyelvvel szoros kapcsolatban van, ezek viszont egymáshoz kevésbé kötődnek és az egyik közülük gyakrabban használt, mint a másik (inkább dupla kétnyelvűek)

Paradis (1997): Minél nagyobb a nyelvi rendszerek száma, annál több a lehetséges kombináció és interakció feldolgozás szinten és nagyobb a lehetséges variációk száma a nyelvi dominancia és más pszichológiai tényezők miatt.

Hoffmann (2001) - egy háromnyelvű stratégiái komplexebbek, a megfelelő nyelv megválasztásához, nyelvváltáshoz, kódváltásokhoz és kölcsönzésekhez szükséges bonyolult mechanizmusok és folyamatok arra mutatnak, hogy a kétnyelvűek és többnyelvűek között nemcsak mennyiségi különbségek, hanem minőségiek is vannak.

-

ÖSSZEFOGLALÁS

- **A többnyelvűekkel való kísérletezés nehéz, de hasznos.**
- **A többnyelvűségnek több előnye van, mint hátránya, ha additív jellegű.**
- **Korai szimultán kétnyelvűség előnyösebb, mint a késői kétnyelvűség.**
- **Később kezdő kétnyelvűek nehezebben bírkóznak meg két nyelv strukturális különbségeivel.**
- **A kétnyelvűek fogalmi szintű reprezentációi valószínűleg egységes rendszerben tároltak.**
- **Két nyelven való írás és olvasástudás elősegíti egy harmadik nyelv megtanulását.**
- **Rokon nyelvek esetén a szavak tanulása és a mondattani szerkesztés könnyebben megy.**
- **Háromnyelvűek inkább dupla kétnyelvűeknek tekinthetők.**
- **Kétnyelvűek és többnyelvűek között nemcsak mennyiségi, hanem minőségi különbségek is vannak.**